

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Дмитро Сергійович КОРОТКОВ

Кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
політичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки, 9-А, Харків, 61000, Україна

E-mail: Dmytro.korotkov@hneu.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2732-0824>

Dmytro KOROTKOV

PhD in Political Science,
Associate Professor at the Department of
international Relations and Political Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics,
9A Nauky Ave., Kharkiv, 61000, Ukraine

УДК 327.8(73)

ГЕОСТРАТЕГІЯ США І ЄС ЩОДО ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Received 12 November 2025; revised 29 November 2025; accepted 10 December 2025

DOI: 10.15421/352559

Анотація

Стаття аналізує геополітичну роль країн Центрально-Східної Європи в матриці євроатлантичної безпеки та вплив на цей регіон з боку геостратегії США та Європейського Союзу. Дається історична ретроспекція та геополітична роль регіону ЦСЄ: від Версальського договору до початку повномасштабної війни в Україні, а також специфіку впливу США та Західної Європи на Центрально-Східну Європу під час холодної війни через інструменти інформаційного, політичного та економічного впливу.

Входження країн Центрально-Східної Європи до НАТО означало процес завершення формування атлантичної системи безпеки. Відбувалася економічна інтеграція центрально-східних країн із західноєвропейськими країнами та створення геоекономічних кластерів – Вишеградська група, Веймарський трикутник, Ініціатива Трьох морів та ін. Із геоекономічних причин Європейський Союз розглядає Центрально-Східну Європу як частину власного «внутрішнього периметру» стабільності. Було з'ясовано, що сучасна зовнішня політика Д.Трампа передбачає декілька ризиків для країн ЦСЄ: реформування НАТО та вимоги США збільшення витрат на оборону членів альянсу; поглиблення трансатлантичних торговельних суперечок, які можуть вплинути на економічну модель регіону; регіон може стати простором ідеологічної конкуренції. Російсько-українська війна стала геополітичним тригером радикальних змін на європейському континенті та поставила під сумнів ефективність існуючих механізмів стримування та колективної оборони.

Зроблено висновок, що Європа зараз перебуває у власноруч створеній економічній та безпековій пастці, що характеризується небезпечною ворожістю з Росією та надзвичайною вразливістю перед Сполученими Штатами. Країни СЦЄ водночас виступають і об'єктами, і суб'єктами геополітики: вони намагаються балансувати між інтересами США та ЄС, зберігаючи автономність власних стратегічних рішень.

Ключові слова: геостратегія США, НАТО, ЄС, Вишеградська група, російсько-українська війна, міжнародна безпека.

GEOSTRATEGY OF THE USA AND THE EU TOWARDS CENTRAL AND
EASTERN EUROPE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract

The article analyzes the geopolitical role of Central and Eastern European countries in the Euro-Atlantic security matrix and the influence of US and European Union geostrategy on this region. It provides a historical retrospective and geopolitical role of the CEE region from the Treaty of Versailles to the start of full-scale war in Ukraine, as well as the specifics of the influence of the US and Western Europe on Central and Eastern Europe during the Cold War through instruments of informational, political, and economic influence. The accession of Central and Eastern European countries to NATO marked the completion of the Atlantic security system. Economic integration of Central and Eastern European countries with Western European countries

took place, and geo-economic clusters were created, such as the Visegrad Group, the Weimar Triangle, the Three Seas Initiative, and others. For geo-economic reasons, the European Union considers Central and Eastern Europe to be part of its own "internal perimeter" of stability. It has been established that Donald Trump's current foreign policy poses several risks for CEE countries: NATO reform and US demands for increased defense spending by alliance members; deepening transatlantic trade disputes that could affect the region's economic model; the region could become an arena for ideological competition; and the Russian-Ukrainian war, which became a geopolitical trigger for radical changes on the European continent and called into question the effectiveness of existing deterrence and collective defense mechanisms.

It has been concluded that Europe is currently caught in an economic and security trap of its own making. At the same time, the CEE countries are both objects and subjects of geopolitics: they are trying to balance the interests of the US and the EU while maintaining the autonomy of their own strategic decisions.

Keywords: *US geostrategy, NATO, EU, Visegrad Group, Russian-Ukrainian war, international security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року є не тільки третім етапом російсько-української війни, але й кінцем ялтинсько-потсдамської міжнародної системи. Необхідно визнати, що всі зусилля України та її союзників щодо повної ізоляції країни-агресора не дали результату. Росія має військову підтримку не тільки з боку Ірану та Північної Кореї, країн, які перебувають під економічними санкціями, але й багатьох країн Глобального Півдня. На екстремному засіданні ООН 1 березня 2022 року 141 з 193 держав-членів проголосували за резолюцію, яка засудила вторгнення Росії в Україну та закликала до негайного виведення її військ, 35 утрималися, а п'ять проголосували проти [Resolution United Nations 2022]. Російсько-українська війна радикально змінює архітектуру безпеки як європейську, так і світову, ставить під сумнів ефективність існуючих механізмів стримування та колективної оборони. У цих умовах геостратегічні підходи США та Європейського Союзу набули критичного значення як для підтримки України, так і для забезпечення стабільності всього європейського регіону. Однак погляди та інструменти США і ЄС не завжди є узгодженими: різні пріоритети, масштаби військово-політичної участі та економічні інтереси створюють асиметрію у формуванні спільної стратегії. Друге президентство Д.Трампа та його зовнішня політика теж є викликом для трансатлантичних відносин. Повного розриву між Сполученими Штатами та Європою не відбулося. Однак трансатлантична довіра була ослаблена. Це впливає і на безпековий простір країн Центрально-Східної Європи. Це вимагає аналізу сучасних підходів США та ЄС до регіону, оцінки їхньої ефективності, виявлення розбіжностей і визначення можливостей для формування цілісної

геостратегічної моделі в умовах триваючої війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми геостратегії США та ЄС щодо країн Центрально-Східної Європи є найбільш актуальною у міжнародному політологічному дискурсі. Г.Кіссінджер, М.Макфол та Е. Лукас досліджували стратегічне значення регіону в матриці євроатлантичної безпеки. Європейські дослідники (А.Легвольд, І.Тофт, Т.Гомес) акцентують увагу на еволюції оборонної політики ЄС, зміцненні східного флангу НАТО. В українському дискурсі (О.Литвиненко, С.Жук, О.Яременко, М.Рудь) актуальна проблематика російсько-української війни як фактор трансформації міжнародних відносин та наголошують на ключовій ролі країн Центрально-Східної Європи у формуванні політики стримування Росії. Разом із тим, комплексних досліджень, що узагальнюють зміни геостратегії США та ЄС у контексті війни проти України, все ще бракує, що визначає актуальність статті/

Метою дослідження є аналіз ключових елементів геостратегії США та Європейського Союзу щодо Центрально-Східної Європи від Віденського договору до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. Особлива увага приділяється з'ясуванню трансформації підходів США та ЄС у контексті нової міжнародної безпекової ситуації, оцінці ролі та ризики Центрально-Східної Європи в сучасній системі євроатлантичної безпеки та визначенню перспектив подальшої взаємодії.

Виклад основного матеріалу.

Країни Центрально-Східної Європи (це країни Балтії, Балкан, Вишеградської четвірки (Польщі, Чехії, Угорщини і Словаччини) та три колишні радянські республіки: – Білорусь, Молдова й Україна) історично завжди мали геополітичне значення для формування європейської безпекової матриці. Всі європейські країни мають давню

історію, але геополітичний зміст свого існування вони отримали на початку ХХ ст. Версальський договір, підписаний 28 червня 1919 року, який ознаменував офіційне завершення Першої світової війни та перекроїв національні кордони [Mahmood 2024]. У Східній і Центральній Європі у цей час тривав процес формування нових держав. Міжнародні відносини в Європі на той час розвивалися в контексті «анархії» ситуації на теренах колишньої Російської та Австрійської імперій. Виникли нові, менші, але вразливі держави: Фінляндія та країни Балтії, Польща, Чехословаччина. Це був триумф так званої доктрини Вудро Вільсона. Німеччина була територіально ослаблена, але все ще залишалася однією з найбільших держав Європи.

Зазначимо, що основні проблеми, які спочатку викликали Першу світову війну, не були вирішені Версальським договором. Постійна нестабільність у регіоні та виникнення нових конфліктів були спричинені каральними положеннями договору та відсутністю комплексної стратегії миру. З висоти часу стає очевидним, що Версальський договір був недосконалим договором, який не зміг забезпечити довготривалий мир, якого прагнули. Але Версальський договір це перший етап геополітичної гри американської геостратегії з метою створення буферної зони для недопущення на той час геоекономічного зближення між Німеччиною та Росією (СРСР). Загальний геополітичний меседж був присвячений ліквідації більшовизму та протидія германізму. «Якщо більшовизм повністю захопить цю територію, він зареєструє свій найбільший просування на захід і наблизить Червону Загрозу до Західної Європи; якщо ж, навпаки, Німеччина захопить землі литовців, латишів та естонців (що вона зараз і робить), вона володітиме всім східним узбережжям Балтики та зачинятиме західні ворота Росії, тим самим забезпечуючи собі можливість переважного впливу в майбутньому колишньої Російської імперії з усіма наслідками щодо природних ресурсів та людської сили. Тому для нас життєво важливо, щоб ці західні двері до Росії були вільними як від більшовизму, так і від тевтонського насильницького впливу....» [Memorandum U.S. Department of State 1919].

Країни Центрально-Східної Європи на початку ХХ ст. знаходилися на шляху свого державного формування в нових умовах європейської системи безпеки в контексті англо-американських геополітичних концепцій А.Мехена «Sea Power», Г.Макіндера «Heartland» та Н.Спайкмена «Rimland. ХХ ст. – це століття бурхливих змін в історії цих країн

та боротьби за вплив з боку США, її європейських союзників та СРСР.

Після другої світової війни країни Центрально-Східної Європи опинилися втягнуті в холодну війну між США та СРСР на боці останнього. Виникли два військових блока. Найтісніші післявоєнні союзи Америки були з країнами Західної Європи. Ця близькість сформувалася під час Другої світової війни та відразу після неї. І Сполучені Штати, і Радянський Союз, кожен по-своєму, взяли на себе зобов'язання відновити континент, який був захоплений нацистською Німеччиною і в 1945 році перебував у жахливому стані. Більше того, вже під час війни, а ще більше в період, що настав одразу після неї, Сполучені Штати зрозуміли, що їм доведеться вирішальним чином доповнити ослаблючу потужність Великої Британії [Hoffmann 2003]. У післявоєнній ситуації Сполучені Штати були незамінними для економічного відновлення Європи (план Маршалла), і вони впоралися з цим завданням із значною майстерністю, зокрема, наполягаючи на співпраці між західноєвропейськими країнами. Перш за все, Сполучені Штати взяли на себе зобов'язання захищати Західну Європу від загрози з боку Радянського Союзу. З цього договору виникла організація НАТО. Історично США й Західна Європа виступали союзниками у стримуванні СРСР.

Після Другої світової війни Радянський Союз прагнув контролювати якомога більше країн Центрально-Східної Європи. У 1950-х роках Західну Німеччину було переозброєно та їй дозволили вступити до НАТО. Країни, що межували із Західною Німеччиною, побоювалися, що вона знову стане військовою державою, як це було лише кілька років тому. Цей страх спонукав Чехословаччину спробувати створити пакт безпеки з Польщею та Східною Німеччиною. Зрештою, сім країн об'єдналися (Албанія, Болгарія, Східна Німеччина, Угорщина, Румунія та Радянський Союз) щоб утворити Варшавський договір [Rosenberg 2025]. 36 років країни Центрально-Східної Європи були під повним впливом військовим, ідеологічним та економічним з боку Радянського Союзу.

Необхідно зазначити, США та Західної Європа під час холодної війни бачили в країнах Східної Європи як потенційну платформу для підризу радянського впливу, поширення демократичних цінностей та довгострокової трансформації соціалістичних режимів. США для цього використовували різноманітний інструментарій. Як приклад для інформаційного впливу в комуністичних країнах

США використовували «Радіо Свобода» та «Голос Америки». «Голос Америки» розпочав мовлення в 1942 році з метою боротьби з нацистською пропагандою за допомогою точних і неупереджених новин та інформації. Глобальні супротивники Сполучених Штатів неодноразово заявляли, що «Голос Америки» займається поширенням американської пропаганди. Крім VoA, існують також дочірні мовники «Радіо Свобода» та «Радіо Вільна Європа». Їхньою головною метою було мовлення на країни Східного блоку [Horodenko, Shtelmakh 2024: 14]. Радіомовлення здійснювалося рідними мовами цих країн і поширювалося на територію СРСР, включаючи радіостанції українською мовою. «Ворожі голоси» активно намагалися заглушити за допомогою засобів радіоелектронної боротьби.

Інший інструментарій для підризу радянського впливу – це підтримка дисидентських рухів в комуністичних країнах. Як приклад правозахисні групи Чехословаччини - «Хартія 77», «Національна Рада», Польщі - «Солідарність». Зазначимо, що Хартія 77 кинула виклик самому існуванню режиму Г.Гусака. Вона змусила Чехословаччину та СРСР займати оборонну позицію і зобов'язала західні уряди продемонструвати свою зацікавленість у дотриманні прав народів Східної Європи, тим самим, принаймні частково, сприяючи поліпшенню їхнього становища [Skilling 1978]. Діяльність «Солідарності» в Польщі започаткувала ослаблення авторитарної влади та зміну політичної кон'юнктури польського суспільства.

Останній інструментарій – економічний тиск та обмеження технологічного експорту. Після закінчення Другої світової війни США та кілька європейських країн запровадили політику контролю за експортом у мирний час. Закон США про контроль за експортом 1949 року був першим таким нормативним актом, який мав на меті використовувати торговельний контроль як прагматичне обмеження імперіалістичних амбіцій, перш ніж ці амбіції встигли втілитися в життя. Координаційний комітет з багатостороннього контролю за експортом (COCOM) був створений у 1949 році між США, більшістю союзників НАТО, Австралією та Японією [Skilling 1978]. Метою COCOM був контроль експорту до країн Варшавського договору та Китаю. Однак з самого початку перелік товарів, щодо яких COCOM міг узгодити домовленості, був обмеженим. Як наслідок, США запровадили контроль над багатьма товарами в односторонньому порядку та зайняли жорсткішу позицію щодо

забезпечення дотримання.

Країни Західної Європи, передусім ФРН, Франція та Велика Британія, проводили більш гнучку та інколи обережнішу політику, враховуючи географічну близькість та економічну взаємозалежність. Прикладом цієї стратегії була «Східна політика» (Ostpolitik) Західної Німеччини з 1969 по 1990 рік, яка була спрямована на нормалізацію відносин з НДР, Польщею та Чехословаччиною. Розвиток західнонімецької східної політики характеризується відмовою від сили, диференціацією ревізійністських прагнень та переходом від класичної політики сили (політики сили) до політики компромісу та порозуміння (перш за все зі Східною Німеччиною) [Kreel 1991]. Країни Західної Європи розвивали довгострокові політичні, торговельні, гуманітарні в'язки з країнами Східної Європи як інструмент «м'якого» впливу в контексті політиці «залучення» (engagement). Стратегічною метою цієї політики було розхитування та пом'якшення комуністичного режиму та поступової лібералізації східноєвропейських держав через економічні та суспільні контакти.

Необхідно зазначити, що по відношенню до країн Центрально-Східної Європи США та країни Західної Європи мали спільні стратегічні цілі: недопущення радянського впливу над усім континентом та підтримка демократичних рухів у країнах соціалістичного табору з метою внутрішнього розхитування тоталітарного режиму. Розбіжності переважно стосувалися темпів та методів впливу. США наполягали на більш жорсткому тиску, тоді як Західна Європа прагнула уникати конфронтації та віддавала перевагу політиці «мостів».

Ця стратегія спрацювала і після розпаду СРСР у 1991 року країни Центрально-Східної Європи отримали шанс на демократичний розвиток свої країн. Після розпаду СРСР не було ні причин, ні бажання продовжувати існування Варшавського договору. Стосовно НАТО, незважаючи на деякі похмурі прогнози, після 1991 року альянс, втративши свого головного ворога, все ж вижив. Він був корисний як для Сполучених Штатів, так і для Західної Європи як свого роду політика заспокоєння на випадок виникнення труднощів з Росією.

Європа залишалася для Сполучених Штатів найважливішим дипломатичним і стратегічним театром, з яким США були пов'язані не тільки життєво важливими економічними та безпековими інтересами, а й спільною культурою та спільними цінностями. З появою нових європейських держав США зайнялися трансформацією НАТО

та формувати нову європейську матрицю. Для країн Центрально-Східної Європи пріоритетним було вступ до НАТО з метою забезпечення національної безпеки та входження в загальноєвропейську безпекову систему. Було 4 хвили розширення НАТО на Схід. Під час другої хвилі, новими країнами-членами були Польща, Чеська Республіка та Угорщина. Спочатку 15 лютого 1991 року вони утворили Вишеградську групу. Потім, 1 січня 1993 року, Чехословаччина розділилася на дві незалежні країни: Чехію та Словаччину. У 1997 році Польща, Чехія та Угорщина взяли участь у Мадридському саміті Альянсу, а 12 березня 1999 року три колишні члени Варшавського договору приєдналися до НАТО. Основними причинами були: «забезпечення зовнішньої безпеки країни», запобігання «можливості великої війни в нестабільній Центральній Європі» та «розвиток військового потенціалу Польщі» [Spada 2022].

29 березня 2004 року відбулася найбільша хвиля розширення в історії альянсу, за винятком Албанії та Хорватії. Для країн Балтії та Болгарії членство в НАТО символізувало їхнє бажання бути частиною європейської родини. НАТО сприймалося не просто як військовий союз із гарантіями безпеки згідно зі статтею 5, а як символ вищого розвитку, де країни Балтії могли б знайти своє належне місце. Більше того, це була спроба уникнути російського впливу на користь захисту, що надається американською стратегічною ядерною парасолькою та колективною обороною.

Включення країн Центрально-Східної Європи було основною геостратегією як США, та країн Західної Європи та означало процес завершення формування атлантичної системи безпеки, куди були включені всі країни Центрально-Східної Європи. Американський політолог С.Хофман вважає, що дійсно НАТО став інструментом для управління відносинами між членами та нещодавно звільненими країнами Центральної та Східної Європи та Росією. Однак після першої війни в Перській затоці НАТО стало полем для відносин між США та Європою, що охоплювало суперництво щодо підходів до Східної Європи та співпрацю на Балканах. НАТО стало ареною відносин між США та Європою. Ці відносини охоплювали як суперництво, так і співпрацю. Суперництво домінувало у підходах до Східної Європи. Європейці хотіли, а може, скоріше, відчували, що не можуть запобігти остаточному вступу країн Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу. Однак, оскільки ЄС все ще був переважно економічною

організацією, велика кількість економічних розбіжностей між двома половинами Європи та той факт, що членство в ЄС вимагало від нових кандидатів прийняття величезної кількості нормативних актів ЄС, які накопичувалися протягом багатьох років, означали, що приєднання не могло бути легким або швидким. Це дозволило Сполученим Штатам досить швидко поширити захист НАТО на кілька країн Центральної та Східної Європи, причому досить вміло, щоб не налаштувати проти себе президента Б. Єльцина [Hoffmann 2003].

Справжній переломний момент у взаємовідносинах США та ЄС відбувся 11 вересня 2001 року, яке надало цілком нове обґрунтування зовнішній політиці США. Нова американська доктрина глобальної війни проти тероризму виявилася досить суперечливою. Це означало заміну обережної політики стримування, спрямованої насамперед на запобігання війні, на прийняття превентивної війни проти тероризму та країн, які йому допомагають. Це означало ентузіастичне прийняття однополярності та односторонності. Джордж Буш (молодший) у 2001 році сказав союзникам Америки «або ви з нами, або ви з терористами» [Bush 2001]. Війна з тероризмом затягнулася і США відмовилися від практики, яку Джозеф Най назвав «м'якою силою», на користь політики, що спирається переважно на силу та загрозу застосування сили. Військові операції США на Близькому Сході стали причиною протиріч з урядами Франції та Німеччини.

Країни Центрально-Східної Європи виконали завдання щодо забезпечення національної безпеки в контексті вступу до НАТО. Пріоритетом стало економічне зміцнення та трансформація соціалістичної системи економіки та формування відкритої, стабільної та прогнозованої економічної політики для залучення іноземних інвесторів. Під час боротьби США із тероризмом відбувалася економічна інтеграція центрально-східних країн із західноєвропейськими країнами та створення геоекономічних кластерів – Вишеградська група, Веймарський трикутник, Славківський трикутник, Ініціатива Трьох морів, Бухарестська дев'ятка та ін. Із геоекономічних причин Європейський Союз розглядає Центрально-Східну Європу як частину власного «внутрішнього периметру» стабільності. ЄС діє переважно через економічні інструменти.

Перший кластер - створення Вишеградської групи у 1991 році (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина). Важливим чинником створення Вишеграду було бажання отримати більш надійний

доступ до основних ринків, насамперед Європейського Союзу, та включитися в європейські торговельні й виробничі ланцюги. Умовою цього було посилення економічної взаємодії між самими центральноєвропейськими країнами, що дозволяло підвищити їхню конкурентоспроможність у міжнародній системі.

Трансформації, що відбувалися в країнах Вишеграду, які розпочалися в 1989 році, стосувалися насамперед внутрішньої та зовнішньої політики вищезазначених країн. Ці трансформації також включали відносини з новими сусідами та процес європейської, а також євроатлантичної інтеграції. Безперечним успіхом цих країн є вступ до структур ЄС і НАТО, що описується як своєрідна вершина їхніх прагнень. Однак слід підкреслити, що членство в структурах НАТО та ЄС є результатом дій окремих країн та їхніх індивідуальних рішень, а не Групи в цілому. Іншим успіхом стало їхнє спільне вступ до Шенгенської зони, яке відбулося, як і планувалося, у 2007 році [Bak-Pitucha.2023]. Відійшовши від головної мети спільного повернення до євроатлантичних структур, Вишеградська група стала видимою платформою для діалогу та співпраці в Центральній Європі.

Зазначимо, що співпраця Вишеградської групи значною мірою залежить від політичних лідерів відповідних країн (як приклад прем'єр-міністр Словаччини Р.Фіцо, прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан) та їхньої готовності шукати консенсусу. Крім того, стало очевидно, що співпраця Вишеградської групи відображає двосторонні відносини між окремими державами-членами, тобто відносини між Словаччиною та Угорщиною або Словаччиною та Чехією. Взагалі, в ЄС сприйняття Вишеградської групи в ЄС часто називали коаліцією проти чогось завдяки своїй рішучій опозиції до заходів, запропонованих інституціями ЄС. Ці чотири країни часто сприймаються сторонніми як згуртований, єдиний, часто євроскептичний актор. Країни Вишеграду не соромляться висловлювати критику щодо різних політичних ініціатив, що надходять з Брюсселя, особливо щодо вирішення питання міграції, яке набуло особливої актуальності з 2015 року.

Однак опитування «Тенденції зовнішньої політики Вишеградської групи 2019» показує, що, хоча деякі їхні вподобання перетинаються, погляди у Вишеградській групі не є монолітними, коли йдеться про більшість сфер зовнішньої політики, навіть якщо деякі політики в регіоні бажають іншого. Після повномасштабного російського втор-

гнення ці тенденції посилюються. Необхідно підкреслити, що з огляду на географічну близькість, Німеччина залишається важливим торговельним партнером для всіх чотирьох країн Вишеградської групи, які значною мірою залежать від Німеччини в економічному плані. Важливість Німеччини була в значній мірі підтверджена результатами опитування. Майже всі респонденти (а саме 98,9%) назвали Німеччину одним з найважливіших партнерів для зовнішньої політики своєї країни.

В усіх чотирьох країнах переважна більшість респондентів вважають Сполучені Штати одним із найважливіших партнерів своєї країни. Це особливо стосується польських зацікавлених сторін, 98 % яких вважають Сполучені Штати одним із п'яти найважливіших партнерів країни [Janebová, Végh 2019]. Польща стала ключовим стратегічним партнером США у регіоні, перетворившись на центр американської присутності на східному фланзі НАТО. Необхідно підкреслити, що під час першого президентства Д. Трампа (2017-2021) спостерігалось певне поновлення інтересу адміністрації США до країн Центральної Європи, головним чином пов'язане з впливом Росії та Китаю на ці держави. Друге обрання Дональда Трампа президентом США є критичним моментом для Європейського Союзу (а значить і для країн Центрально-Східної Європи), щоб переосмислити свою глобальну стратегію та внутрішню єдність. Порядок денний Д. Трампа «Америка понад усе» під час його першого терміну показав обмеження залежності від лідерства США, особливо в таких сферах, як зміна клімату, торгівля, оборона, глобальна охорона здоров'я та багатосторонність. Тепер, коли він повернувся до влади, Європа має нове вікно можливостей для прискорення свого руху до стратегічної автономії та посилення свого глобального впливу. Непередбачуваність зовнішньої політики США підкреслила вразливість Європи до зовнішніх змін сили. Для ЄС другий термін Д. Трампа має стати каталізатором для поглиблення внутрішньої інтеграції та проведення більш узгодженої, незалежної зовнішньої політики.

Сучасна геостратегія США (або зовнішня політика Д. Трампа) передбачає декілька ризиків для країн Центрально-Східної Європи. *По-перше*, це імовірне реформування НАТО та вимоги США збільшення витрат на оборону членів альянсу. Польща, Румунія, Чехія, Угорщина та країн Балтії є східних натовським форпостом проти російської загрози. Потенціал стримування російської агресії, значною мірою залежить від американ-

ської військової присутності та фінансування оборонних програм. Зазначимо, що США зберігають ключову роль у стримуванні та обороні Європи. Оборонна модель НАТО спирається на те, що США надають велику кількість військ та вогневих засобів, включаючи 84 000 військовослужбовців США, які розміщені в зоні відповідальності Європейського командування США. Нарешті, США забезпечують деякі ключові стратегічні ресурси: розвідку, спостереження та рекогносцювання (ISR); дозаправку в повітрі та стратегічні авіаперебези; протиракетну оборону; та повітряну електромагнітну війну [Spatafora 2025]. Посилення гарантій безпеки або вимога радикального збільшення видатків на оборону можуть змінити внутрішній політичний баланс і посилити дискусію щодо майбутнього євроатлантичного курсу.

По-друге, ймовірне поглиблення трансатлантичних торговельних суперечок може вплинути на економічну модель регіону. Зазначимо, що антагонізм Д.Трампа щодо ЄС був визначальною рисою його першого терміну. Тарифна війна була оголошена, але хоча остаточна форма «взаємних» тарифів залишається невизначеною, ЄС, ймовірно, суттєво постраждає. Адміністрація Трампа давно виділяє ЄС як несправедливого торговельного партнера [Spatafora 2025]. Наразі європейські лідери розділилися в думках щодо того, наскільки рішучо має бути відповідь. Більшість виступає за деескалацію, а деякі - за стриманість, посилюючись на ризики економічної шкоди для європейської промисловості та наголошуючи на необхідності збереження простору для переговорів. Вони припускають, що подальші поступки, такі як покращення доступу до експорту енергоносіїв та сільськогосподарської продукції США або зниження тарифів на промислові товари, можуть допомогти запобігти повномасштабній трансатлантичній торговельній війні. Інші стверджують, що ЄС повинен продемонструвати рішучість, попереджаючи, що поступки, особливо щодо продовольчих стандартів чи цифрової політики, зіткнуться з жорстким опором у столицях країн. Динаміка суперництва, інституційна недовіра та розбіжності в політиці роблять повернення до духу співпраці років Дж.Байдена малоймовірним за часів Д.Трампа.

Державам Центральної Європи не вигідна торговельна війна між США та ЄС, тому що вони інтегровані в європейські центровані виробничі ланцюги, що негативно позначиться на експортних перспективах, інвестиційній привабливості та

технологічній співпраці. Як структурна частина політико-економічного простору ЄС країни Центрально-Східної Європи теж втягнуті в трансатлантичні суперечності але з найменшим потенціалом для боротьби наодинці із США.

По-третє, регіон може стати простором ідеологічної конкуренції. Трампівський підхід до «суверенізму», критика наднаціональних інституцій та підтримка правих популістських сил можуть посилити внутрішні розділення між урядами Центральної Європи, а також між урядами регіону та Брюсселем. Ультраправі сили Європи перетворюються з самопроголошених захисників національного суверенітету на континентальний авангард транснаціонального революційного руху, приєднуючись до спроб Д.Трампа перебудувати світовий порядок. З огляду на те, що популісти правлять в Угорщині, Словаччині, Чеській Республіці, а також на перемогу К.Навроцького, якого підтримує ПiC, на нещодавніх президентських виборах у Польщі, конкуруюча американська модель може виявитися особливо потужною в цих державах. Д.Трамп може використовувати торговельні умови та інші заходи для зміцнення дружніх урядів. Особливо в Польщі, де ПiC також прагне повернутися до влади на наступних парламентських виборах, модель, яку він представляє, може стати головною політичною розділовою лінією [Krastev, Leonard 2025]. Це може актуалізувати дискусію про межі суверенітету та глибину європейської інтеграції.

По-четверте, російсько-українська війна стала геополітичним тригером радикальних змін на європейському континенті. Країни Центрально-Східної Європи зараз є східним флангом НАТО. За часів президентства Дж.Байдена американо-європейські відносини в ЦСЄ в безпековому сенсі мали статус партнерських в контексті протистояння з російською агресією. Ескалація гібридних атак Росії спонукала НАТО розпочати операцію «Східний вартовий» та Європейський Союз (ЄС) розробити плани щодо створення Європейської стіни з дронів та спостереження за східним флангом. Існують інші ініціативи –Європейська ініціатива щодо захисту від безпілотників, Східне флангове спостереження, Європейський повітряний щит та Європейський космічний щит. Зазначимо, що ці ініціативи розділили столиці ЄС: прифронтові держави, такі як Польща, країни Балтії та Фінляндія, вважають її нагальною необхідністю, тоді як країни, розташовані далі від кордонів Росії, включаючи Францію, Німеччину, Італію та Грецію, ставлять під сумнів її вартість, технічну

доцільність та ризик посягання Брюсселем на прерогативи національної оборони [Clapp 2025].

Висновки.

Європейському Союзу потрібна нова зовнішня політика, заснована на справжніх економічних та безпекових інтересах Європи. ЄС зараз перебуває у власноруч створеній економічній та безпечовій пастці, що характеризується небезпечною ворожістю з Росією, взаємною недовірою з Китаєм та надзвичайною вразливістю перед Сполученими Штатами. Курс Вашингтона щодо Росії та України матиме ключове значення як для ЄС. Якщо другий термін Д.Трампа і далі буде супроводжуватися «переглядом» підходів до підтримки

України (як приклад принизливий для України план Д.Трампа із 28 пунктів), Центрально-Східна Європа як східний форпост НАТО буде змушена компенсувати зростання ризиків шляхом власних оборонних інвестицій, зміцнення співпраці в межах НАТО та ЄС, а також пошуку нових альянсів у межах нових форматів. ЄС, який колись був мирним проектом, перетворюється на військовий проект - процес, спричинений повномасштабним вторгненням РФ в Україну у 2022 році. Країни СЦЄ водночас виступають і об'єктами, і суб'єктами геополітики: вони намагаються балансувати між інтересами США та ЄС, зберігаючи автономність власних стратегічних рішень.

Бібліографічні посилання / References

- Bąk-Pitucha, A. (2023). The Role of the Visegrad Group in the European Security System. *Przegląd Strategiczny*, 16. URL: https://www.researchgate.net/publication/377621816_The_Role_of_the_Visegrad_Group_in_the_European_Security_System
- Bush, G. (2001). Address to a Joint Session of Congress and the American People. George W. Bush. *The White House Archives*. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>
- Clapp, S. (2025). Eastern Flank Watch and European Drone Wall. *European Parliamentary Research Service (EPRS)*. October 23. URL: <https://epthinktank.eu/2025/10/23/eastern-flank-watch-and-european-drone-wall/>
- Hoffmann, S. (2003) US-European Relations: Past and Future. *International Affairs*, 79(5), 1029-1036. URL: <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/18832069.pdf>
- Horodenko, L., Shtelmakh, P. (2024). History and Evolution of International Broadcasting Systems in the World. *Current Issues of Mass Communication*, 35, 12-21. URL: <https://cimc.knu.ua/uk/article/view/2491>
- Janebová, P., Végh, Z. (2019). Trends of Visegrad Foreign Policy. Konrad-Adenauer-Stiftung. *Auslandsbüro Tschechische Republik*. URL: <https://www.kas.de/de/web/tschechien/publikationen/einzeltitel/-/content/trendy-visegradskych-zahranicnich-politik-2019-1>
- Kreel, G. (1991). West German Ostpolitik and the German Question. *Journal of Peace Research*, 28(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/002234339102800300>
- Krastev, I., Leonard, M. (2025). Trump's European revolution. *European Council on Foreign Relations*. URL: <https://ecfr.eu/publication/trumps-european-revolution/>
- Mahmood, S. (2024). The Treaty of Versailles: Catalyst for Change and Conflict in the 20th Century. *Spring Journal of Arts Humanities and Social Sciences*, 3(6). URL: https://www.researchgate.net/publication/381842132_The_Treaty_of_Versailles_Catalyst_for_Change_and_Conflict_in_the_20th_Century
- Memorandum From the Chief of the Mission to the Baltic Provinces (Greene) to the Secretary General of the Commission to Negotiate Peace (Grew). (1919). *The Historian of the U.S. Department of State*. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv12/d66>
- Resolution United Nations. A/ES-11/L.1. 1 March 2022. (2022). URL: <https://surl.li/jrwbwu>
- Rosenberg, M. (2025). The Warsaw Pact History and Members. *ThoughtCo*. May 8. URL: <https://www.thoughtco.com/warsaw-pact-countries-1435177>
- Skilling, G. (1978). Socialism and Human Rights: Charter 77 and the Prague Spring. *Canadian Slavonic Papers*, 20(2), 157-175. URL: <https://www.jstor.org/stable/40867298>
- Spada, A. (2022). Enlargement of NATO to Eastern Europe: Reasons and Consequences for European Security. *International Team for the Study of Security Verona*. URL: <https://www.itssverona.it/enlargement-of-nato-to-eastern-europe-reasons-and-consequences-for-european-security>
- Spatafora, G. (2025). Reforming NATO in the age of Trump 2.0. *European Union Institute for Security Studies*. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/fit-purpose-reforming-nato-age-trump-20>